

Кіртока Р. Г., к. е. н., в.о. доцента кафедри економічної теорії Одеського інституту фінансів УДУФМТ

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЯК МЕТА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У сучасних умовах проблема підвищення конкурентоспроможності національної економіки набуває все більшої актуальності. Вона досить гостро постає не тільки перед державами, які розвиваються, а й ретельно досліджується урядами високорозвинених країн, тому що забезпечення конкурентоспроможності на макроекономічному рівні виступає рушійною силою соціально-економічного прогресу суспільства.

Ключові слова: національна конкурентоспроможність, мета державного регулювання, методи державного регулювання, національна економіка, конкурентні переваги.

Літ. 15. Рис. 6.

Киртока Р. Г., к.э.н., и.о. доцента кафедры экономической теории Одесского института финансов УГУФМТ

Повышение конкурентоспособности как цель государственного регулирования национальной экономики

В современных условиях проблема повышения конкурентоспособности национальной экономики приобретает все большую актуальность. Она достаточно остро стоит не только перед государствам, которые развиваются, а и тщательно исследуется правительствами высокоразвитых стран, так как обеспечение конкурентоспособности на макроэкономическом уровне выступает движущей силой социально-экономического прогресса общества.

Ключевые слова: национальная конкурентоспособность, цель государственного регулирования, методы государственного регулирования, национальная экономика, конкурентные преимущества.

Kirtoka R. G., c.e.s., acting associate professor of Acting economic theory OIF USUFIT

National Competitiveness – the Purpose of Government Regulation

Increase national competitiveness as the goal of state regulation of the national economy. In modern conditions the problem of improving the competitiveness of the national economy is becoming increasingly important. It is hot enough not only for the countries that develop and thoroughly investigated by governments of developed countries, as competitiveness at the macro level a driving force of socio-economic progress of society.

Keywords: national competitiveness, the purpose of government regulation, methods of state regulation, the national economy, competitive advantages.

Постановка проблеми. Проблема конкурентоспроможності національної економіки посідає одне з визначальних місць у макроекономічній політиці розвинених країн світу. Насамперед це пов'язано з тим, що конкурентоспроможність можна вважати основною властивістю, яка вимагається від будь-якого економічного суб'єкта незалежно від національного або міжнародного рівня його функціонування.

Для України однією з найголовніших економічних проблем, на вирішення якої сьогодні має бути спрямована промислова політика, є проблема досягнення світового рівня конкурентоспроможності національною економікою, що сприятиме ефективній інтеграції у світовий економічний простір в умовах активних процесів глобалізації та інтернаціоналізації. Саме тому розгляд даної проблеми є надзвичайно актуальним, особливо для розробки стратегії економічного розвитку країни, яка враховувала б існуючі проблемні протиріччя та шляхи їх подолання.

Мета статті. Обґрунтування проблем і дослідження перспектив підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Для досягнення поставленої мети було використано ме-

тоди аналізу та синтезу, систематизації й узагальнення, системно-логічний підхід, класифікаційно-аналітичний метод.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні підходи до визначення конкурентоспроможності цілком виправдано носять узагальнений, синтезуючий характер. Так, Ю. Полунеев поняття конкурентоспроможності національної економіки визначає як соціально-економічну категорію, яка залежить від багатьох факторів, провідна роль серед яких на сьогодні належить підприємницькому та трудовому середовищу; економічній та технологічній інфраструктурі; освіті та професійним навичкам; підприємництву та розвитку підприємств та інновації, що і є засобом забезпечення більш високого та стійкого економічного зростання (через стимулювання інвестицій у нові технології та розвиток інноваційного бізнесу) і підвищення добробуту суспільства [5]. І. В. Тараненко визначає конкурентоспроможність системи «національна економіка» як динамічний стан, обумовлений якісними і кількісними характеристиками зовнішніх та внутрішніх факторів та умов, за якого забезпечується здатність до саморегулювання, самовідтворення, вдосконалення згідно з пріоритетами сталого розвитку і національного добробуту, національної безпеки та ефективної взаємодії з суб'єктами міжнародного економічного середовища [6, с. 161]. Я. А. Жаліло наголошує на такій характеристиці, як підтримання всього комплексу параметрів розвитку макроекономічної системи країни на рівні, «...який дає підстави очікувати стабільне та адекватне становище країни у світовій економічній системі, в потоках товарів, капіталів, інформації, інших ресурсів. Ураховуються також економічні наслідки неекономічних параметрів соціальної системи: якості державного управління, рівня демократії та законності, освітнього рівня населення, розвитку науки тощо» [3]. Пахомов С.Ю. наголошує на визначенні конкурентоспроможного розвитку країн як «...економічного й соціального прогресу на інноваційній основі, стійкість якого забезпечує ефективна національна інституційна система» [4].

Гальчинський А., В. Геєць, А. Кінах, В. Семиноженко трактують конкурентоспроможність національної економіки як її здатність виробляти і споживати товари і послуги в умовах конкуренції з товарами і послугами, виробленими в інших країнах, при цьому результатом конкуренції повинно бути зростання рівня життя населення при дотриманні міжнародних екологічних стандартів [2, с. 109].

Слід зазначити, що в наведених вище публікаціях та літературі недостатньо уваги приділялось ролі сильної держави для підвищення конкурентоспроможності та створення якісної інституційної системи, яка створювала би умови для підвищення конкурентоспроможності. Оскільки в сучасних умовах одним із визначальних чинників забезпечення високого рівня конкурентоспроможності країни виступає інституційна система, то її відповідність сучасному рівню та завданням сталого й успішного розвитку економіки є дуже вагомим фактором підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Одним із таких чинників є сильна держава, яка забезпечує формальні механізми функціонування економіки, визначає стратегічні напрями забезпечення конкурентоспроможності країни, здійснює контролюючі заходи. Ця проблема потребує глибшого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Державне регулювання національної економіки в кінцевому підсумку спрямовано на підвищення конкурентоспроможності держави.

У сучасній економічній літературі використовується рейтинговий, факторний і макроекономічний підходи до визначення національної конкурентоспроможності.

Згідно з визначеннями спеціалістів країн з розвиненою економікою національна конкурентоспроможність – це можливість країни в умовах вільних і прозорих ринкових відносин виробляти товари й послуги, що відповідають вимогам міжнародних ринків, а також підтримувати й протягом довгого часу підвищувати реальні доходи свого населення.

Таку саму позицію підтримують українські дослідники, які трактують конкурентоспроможність національної економіки як обумовлене економічними, соціальними й політичними чинниками країни на внутрішньому й зовнішньому ринках, здатність країни виробляти товари й послуги, що відповідають міжнародним стандартам.

Сьогодні головними перешкодами на шляху забезпечення конкурентоспроможності української економіки в глобалізованому середовищі є вузькість внутрішнього ринку, фіскальна спрямованість податкової політики, відсутність стимулів інноваційно-інвестиційної діяльно-

сті, тонізація економіки, поширення корупції, недієздатність системи державного управління в межах забезпечення та захисту конкурентних переваг вітчизняних товаровиробників.

Конкурентні переваги значною мірою здобуваються шляхом утримання пільг, дотацій з державного бюджету, за рахунок дешевої робочої сили, зниженого курсу національної валюти, прямого або прихованого субсидування галузей, отримання тінювих прибутків, неефективної експлуатації природних та економічних ресурсів.

Найбільш важливі критерії конкурентоспроможності національної економіки знайшли відображення в зведеному індексі конкурентоспроможності – комплексному інтегральному показнику порівняльної конкурентоспроможності країн, який розраховується на базі комбінацій відносних величин (кількісних оцінок основних економічних індикаторів, що публікуються в офіційних виданнях, і якісних експертних оцінок). На цей час у світі сформувався дві основні школи рейтингування національної конкурентоспроможності: Лозаннська (IMD Lausanne) і Гарвардсько-Давоська (World Economic Forum).

За даними Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) рівень конкурентоспроможності економіки України зріс до 4,14 бала із 7 можливих і був одним із найвищих за весь період проведення оцінок. Водночас, за оцінкою даної організації, рівень конкурентоспроможності країни все ще залишається нижчим за середнє значення серед усіх проаналізованих країн світу (4,2 бала), але є вищим, ніж у країнах, що розвиваються (3,94), та в країнах СНД (4,03) [16] (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка рівня конкурентоспроможності [16].

Україна посідає одне з провідних місць у світі (відповідно до ГІК) за рівнем охоплення населення вищою освітою (10 місце у рейтингу із 144 країн, оцінених у рейтингу) та рівнем захисту прав у фінансовій сфері (11 місце), хоча в останньому рейтингу спостерігалось деяке зниження позицій у даних сферах. У ГІК 2012/2013 Україна також посідає одне з останніх місць за індикатором «Надійність банків» (142 місце в рейтингу), «Захист прав міноритарних акціонерів» (141 місце) та «Ефективність правової системи у захисті від неправомірності політичних рішень» (141 місце).

У 2011 році зростання споживчих цін в Україні в середньорічному розрахунку сповільнилось до 8% у порівнянні з попереднім роком (у 2010 році – зростання на 9,4%), у той час як у світі спостерігалось прискорення даного показника до 4,9% проти 3,6% у 2010 році, у тому числі в розвинених країнах зростання споживчих цін склало 2,7% (у 2010 році – 1,5%), а в країнах, що розвиваються – 7,2% проти 6,1% у 2010 році. Разом з тим, рівень інфляції в Україні у 2011 році (рис. 2) був відносно високим і значно перевищував нормативне значення для даного показника для країн ЄС-27 (у 2011 році – 2,3%). Показник рівня національних заощаджень в Україні у 2011 році (рис. 3) становив 16%, що є суттєво нижчим, ніж у середньому у світі (23,9% від ВВП у 2011 році) та у країнах, що розвиваються (33,7%), і є близьким до даного показника в ЄС-27 (19,3%), зокрема, Польщі (17,7%), Франції (18,7%), Італії (16,4%) та Великій Британії (12,9%).

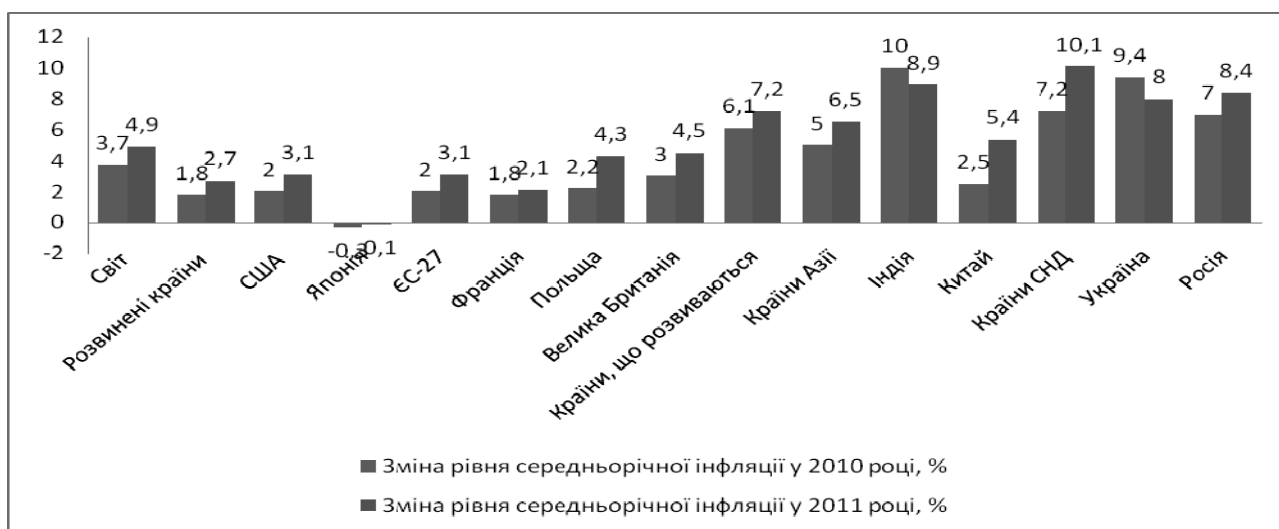

Рис. 2. Рівень інфляції провідних країн світу [7].

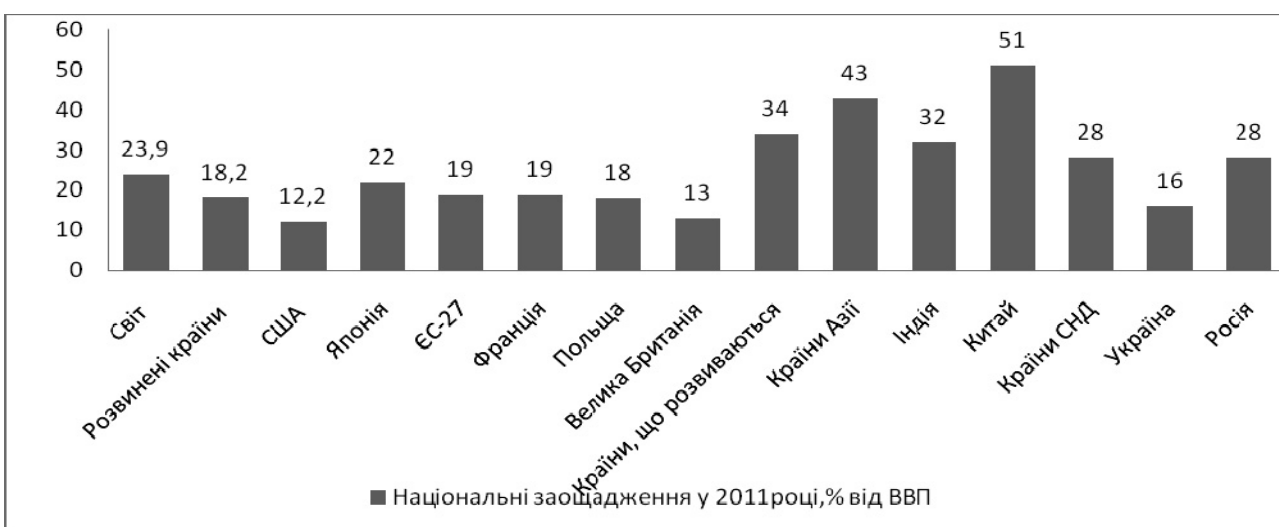

Рис. 3. Рівень заощаджень, % від ВВП [16].

Підвищення ефективності антимонопольної політики (зростання на 4 пункти відповідного індикатора) у напрямку захисту конкуренції при здійсненні підприємницької діяльності призвело до позитивних структурних зрушень у конкурентному середовищі України: частка підприємств, які діють на конкурентних ринках, станом на початок 2011 року, збільшилась на 1,5 в.п., порівняно зі станом на початок 2010 р., і становила 49,8%, у той час як частка ринків збуту чистих монополій скоротилася до 7,2% проти 8,5% 2010 р. (рис. 4).

Рівень розвитку конкуренції в країні залежить від існування перешкод при започаткуванні бізнес-проектів та умов ведення бізнесу [9].

Рис. 4. Структура конкурентного середовища України [9]

Згідно з рейтингом DoingBusiness-2012, хоч в Україні і зменшилася кількість процедур та днів при започаткуванні бізнесу порівняно з попереднім рейтингом (до 9 процедур, здійснення яких вимагає 24 дні проти 10 процедур та 27 днів у попередньому рейтингу), але вона все ще позиціонується як країна зі значними вхідними бар'єрами при започаткуванні бізнесу (рис. 5).

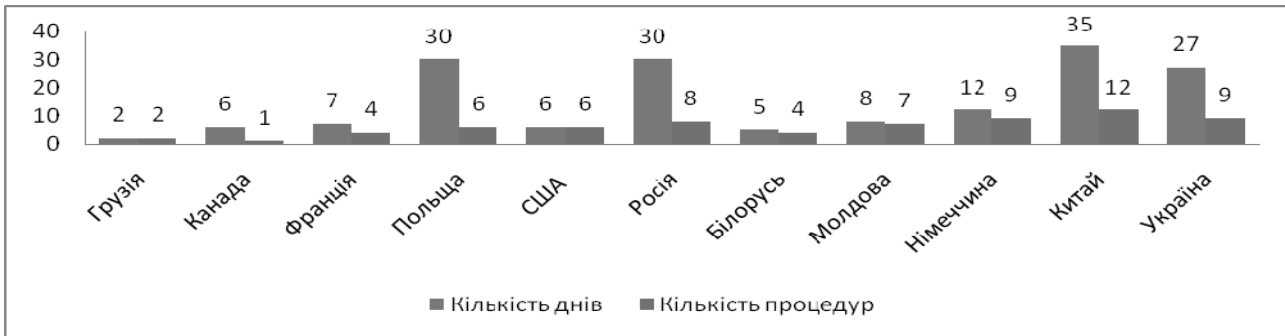

Рис. 5. Вхідні бар'єри започаткування бізнесу 2012р. [16].

Надмірне загальне податкове навантаження на рівні 57,1% при значних затратах часу та кількості платежів на фоні інших країн-сусідів та високорозвинених країн світу роблять Україну малопривабливою для здійснення підприємницької діяльності. При порівнянні з іншими країнами Україна наряду із Білорусією опинилася у сегменті із великим розміром загальної податкової ставки та значними витратами часу на оформлення та здійснення податкових платежів. Водночас (рис. 6), в Україні також значно більша кількість обов'язкових платежів (135 одиниць у рік) порівняно з Білоруссю (18 платежів на рік).

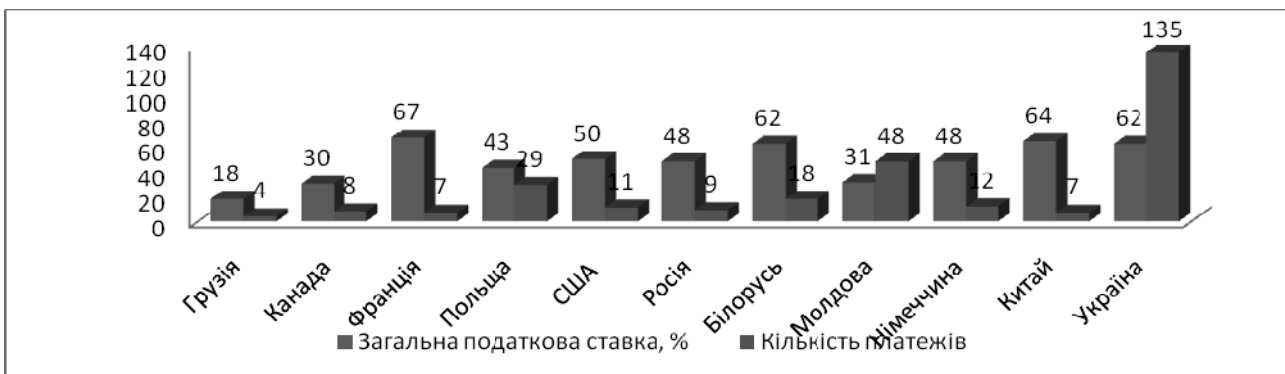

Рис. 6. Рівень податкового навантаження [16]

Загальна податкова ставка включає податок на прибуток підприємств, соціальні внески та податки, що сплачуються роботодавцем, податки на майно, податки, що сплачуються при передачі майна, податок на дивіденди, податки на фінансові операції, оподаткування транспортних засобів і дорожні податки, а також інші податки і збори.

Завдання підвищення конкурентоспроможності національної економіки України не може бути вирішене без мобілізації внутрішніх чинників розвитку національної інноваційної системи. Розвиток інноваційної економіки є закономірною реакцією на вимоги ринку й виклики глобалізації, що зачіпає системні основи національного господарства. Прогресивні структурні зрушення повинні мати системний характер і втілюватися в цілісній інноваційній політиці, пов'язаній з дієвим державним стимулюванням прогресивної структурної перебудови національного господарського комплексу з урахуванням органічного співвідношення політичних, економічних, інституціональних, соціально-психологічних і культурних чинників інноваційної динаміки.

Висновки. Конкурентоспроможність країни характеризує стан суспільних відносин у державі щодо забезпечення умов стабільного підвищення ефективності національного виробництва, адаптованого до змін світової та внутрішньої кон'юнктури на основі розкриття національних конкурентних переваг та досягнення кращих соціально-економічних параметрів.

Конкурентоспроможність країни – це складна синтезована категорія, яка залежить не лише від економічних, але й від політичних, соціальних факторів. При її дослідженні потрібно враховувати характер економічної моделі країни, тип національного господарства, особливості її конкурентного середовища.

Усвідомлюючи важливість і конкурентної, і промислової політики для ефективного розвитку вітчизняної економіки та її конкурентоспроможності, приходимо до висновку про необхідність переходу до політики конкурентоспроможності. Цю політику слід розглядати як комплекс державних заходів та інструментів, спрямований, з одного боку, на підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на глобальному ринку, а з іншого – на забезпечення ефективної конкуренції на внутрішньому ринку. Реалізація такого підходу дозволить уникнути непорозумінь при прийнятті рішень, сприятиме досягненню компромісу між конкурентною та промисловою політиками, реалізації стратегії інтеграції України у світове співтовариство та, врешті-решт, економії бюджетних коштів.

Також відмітимо, що важливим фактором підвищення конкурентоспроможності підприємств на світовому рівні є рівень інноваційної діяльності. Здійснювати інновації підприємствам перешкоджали численні фактори, серед яких можна виділити фінансові (занадто високі інноваційні витрати, недостатність коштів у межах організації або групи підприємств та за її межами), пов'язані зі співробітництвом та інформацією (відсутність інформації про технології, ринках, труднощі перебування партнерів інноваційної діяльності), а також з наявністю кваліфікованого персоналу. Ще два чинники відносяться до ринкових – домінування певних підприємств (сильні конкуренти), невизначений попит на інноваційні товари або послуги.

Підтримка інноваційної діяльності підприємств потребує внесення змін до чинних законів про наукову, науково-технічну та інноваційну діяльність, створення державної інформаційної інфраструктури, здійснення контролю за розвитком у країні пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, створення державного інноваційного фонду, фінансово-кредитних компаній, венчурних фондів та ін. Досягнення економічної стабільності української економіки в умовах глобальної нестабільності можливе шляхом усебічної модернізації економіки на сучасній технологічній базі та інфраструктури, залучення значного зовнішнього фінансування на міжнародних ринках. Можливості залучення зовнішньому фінансуванню можуть бути здійснені лише за умов структурних реформ, подолання корупції, ефективної правової системи, створення умов та стимулів всебічної модернізації та інновацій.

Література

1. Антонюк Л.Л. Конкурентоспроможність національної економіки в умовах глобалізації: дис. ... д.е.н.: 08.05.01 – 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lib.ua-gu.net/diss/cont/348533.html>.
2. Інноваційна стратегія українських реформ / Гальчинський А., Геєць В., Кінах А., Семиноженко В. – К.: Знання України, 2002. – 336 с.
3. Жаліло Я. А. Теоретико-методологічні засади аналізу конкурентоспроможності національної економіки [Електронний ресурс] / Я.А. Жаліло. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/book/Jalilo2005/01-Jalilo.pdf>.
4. Концепція економічного розвитку України: Завдання майбутнього. – Кн. 1. – К.: Клуб «Коло». – 2012. – 60 с.
5. Хану Маргарета Дрзеник. Скрытый резерв. Почему Украина не выдерживает конкуренции со стороны своих соседей? // Инвестгазета. – №45, 20 ноября 2012.
6. Новиков В. В. Конкурентоспроможність України у сучасних міжнародних економічних відносинах [Електронний ресурс] / В. В. Новиков. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=604>.
7. Україна в мирових рейтингах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://inve-trade.eu/ru/investments/article/information/I-O-investment/16-ukraine-in-global-rankings.html>.
8. Пахомов С.Ю. Міжнародна конкурентоспроможність в умовах формування глобальної інституційної системи: дис. ... д. е. н. – К., 2011. – С. 3.
9. Полунеев Ю. Механізм підвищення конкурентоспроможності економіки України в посткризовий період / Ю. Полунеев // Економічний аналіз. – 2011. – Вип. 9. – Ч. 3. – С. 242–244.
10. Платіжний баланс і зовнішній борг України. 2011 рік // Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=66374>.
11. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році. Щорічне Послання президента України до Верховної Ради країни. – К.: НІСД, 2012. – С. 61–62.
12. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізації них викликів. Проект [Електронний ресурс]. – Режим доступу: blogs.kpi.kharkov.ua/News/fHe.axd?file=2009%2F6%2Fstrategia
13. Тараненко Т.В. Модель формування конкурентоспроможності системи «національна економіка» та методика міжкрайових зіставлень / Європейський вектор економічного розвитку. – 2009. – № 2 (7). – С. 160–169.
14. Швед В.В. Національна конкурентоспроможність України: індикативний підхід [Електронний ресурс] / В.В. Швед. – Режим доступу: http://mev-hnu.com/load/2013/10_mizhnarodni_ekonomichni_vidnosini_v_sistemi_zrostannja_konkurentospromozhnosti_ekonomichnikh_sistem/40-1-0-199
15. The World Competitiveness Scoreboard 2012. – Режим доступу: http://immi-to-australia.com/pics/advant/2012_IMD.pdf
16. The Global Competitiveness Report 2012-2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // World Economic Forum www3.weforum.org/.../WEFGlobalCompetitivenessReport_2012-13.

Стаття надійшла до редакції 24.04.2014 р.